

Список використаних джерел

1. Редько В.Г. Освітнє іншомовне комунікативне середовище як засіб компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік*. Київ, 2018. С. 129–131.
2. Редько В.Г. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов до компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи: психодидактичний аспект. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики*: зб. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 468–472.
3. Редько В.Г. Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи: результати емпіричних досліджень. *Проблеми сучасного підручника*. Київ, 2018. Вип. 20. С. 360–372.

Ремех Тетяна,

*к. пед. н., завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

ПОТЕНЦІАЛ ДЕБАТІВ У НАВЧАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ГРОМАДЯНСТВА

Сьогоднішня потреба потребує принципово нових підходів, за яких громадянські цінності людина визнає виключно внаслідок особистої прихильності до них, а не під тиском чи примусом. Важливу роль у формуванні вільної особистості та відповідального громадянина відіграє демократичне шкільне середовище і можливість практичного досвіду демократичної участі [3, с. 12]. Перед школою стоїть завдання формування й поглиблення демократичної культури, заохочення ініціативи учнів, розвитку їхнього критичне ставлення до дійсності, поваги до різноманітності, взаємоповаги і відповідальності.

В основах стандарту освіти Нової української школи серед ключових компетентностей виокремлено компетентності для демократичного громадянства. Знання, особисті та соціальні навички, ставлення й цінності, які уможливають конструктивну взаємодію, успішну самореалізацію учнів в демократичному суспільстві, долання ними непорозуміння, мають формуватися на кожному уроці, в позакласній та позашкільній роботі [3, с. 15].

В українському суспільстві бракує навичок ведення відкритої дискусії та обговорення спірних питань суспільної політики, що почасти зводить нанівець кращі наміри з врегулювання гострих політичних і соціальних ситуацій [2, с. 5]. Дискусію і дебати розглядають як частину демократичних інститутів, що дають змогу обговорювати актуальні питання в конструктивному руслі. Тому слід

розвивати практику публічних дискусій, навчати учнів дебатам зі шкільної лави, адже саме тут закладаються світоглядні цінності особистості, формуються її активна позиція й особистісне ціннісно-смісловне ставлення до суспільних явищ, подій і процесів [2, с. 6].

Учнівські (студентські) дебати є предметом досліджень низки фахівців, зокрема таких як Т. Архіпова, М. Брандшау, Р. Бранхем, В. Вільхофт, З. Імжарова, О. Зима, Л. Києнко-Романюк, Н. Клаксон, А. Кроуфорд, Е. Ламах, Х. Лиммерман, Х. Малькольм, Л. Мартіні, Дж. Міні, М. Омелічева, О. Пометун, Д. Росс, В. Саул, С. Скотт, Д. Стейнберг, І. Сущенко, Д. Таннен, О. Франківська, А. Шнайдер, М. Шнурер, К. Шустер, В. Фостер та ін.

Тривалий час поширеною була точка зору про дебати як змагання інтелектуалів, форму позаурочної діяльності учнів або студентів. Це применшувало освітній потенціал дебатів та сповільнювало їх впровадження в освітній процес. Сьогодні більшість дослідників розглядають дебати як педагогічну технологію або різновид інтерактивних методів навчання.

В українському освітньому середовищі дебати застосовують нечасто, так як вони потребують часового ресурсу, зусиль вчителя та його компетентної підготовки [2, с. 19–20]. Однак досвід учителів України свідчить, що застосування дебатів у навчанні старшокласників ефективно впливає на формування їхньої громадянської позиції, активності та відповідальності, спроможності обговорювати суперечливі суспільні проблеми, знаходити компроміс.

Метою дебатів є розвиток в учнів умінь та навичок цивілізованої аргументованої дискусії, критичного мислення, вміння логічно й доказово відстоювати свою точку зору, навичок публічного виступу та командної роботи [4, с. 118]. Дебати заохочують в учнів дух сумніву в беззаперечних істинах, нав'язаних політиками, ідеологами, зокрема через мас медіа, навчають протистояти маніпулюванню.

Учні розвивають вміння збирати й аналізувати інформацію, базувати судження на переконливих доказах, відокремлювати істинне від хибного, структурувати і використовувати інформацію у ході інтенсивної комунікативної взаємодії, що забезпечує опанування ними таким способом застосування знань, який складно відтворити іншими методами. Застосування дебатів в освітньому процесі ефективніше за інші педагогічні технології сприяє формуванню й розвитку критичного мислення учнів, вмінню будувати

аргументоване висловлювання, ставити запитання й шукати відповіді на них, долати власні сумніви.

Дебати сприяють розвитку комунікативних і мовленнєвих навичок учнів через глибокий аналіз питання, визначення його суті, формулювання висновку на основі доказів, презентацію підготовлених і спонтанних ідей, оцінку переваг альтернативних рішень. Таким чином, дебати навчають учнів не лише змісту, а й розвивають їхнє мислення, навички застосування інформації, відстоювання думок і поглядів, що формує мотивацію учнів до пізнання, змінює їхнє ставлення до навчання і сприйняття ними світу в цілому [2, с. 27].

Дебати сприяють також розвитку лідерських навичок учнів, з одного боку, і навичок ефективної співпраці та вміння працювати в команді – з іншого. Беручи участь у дебатах, учні готують себе до активної залученості до життя громади і держави [5, с. 11]. Сформовані в дебатах вміння необхідні в багатьох суспільних сферах – правоохоронній і політичній діяльності, державному й публічному управлінні, місцевому самоврядуванні, дипломатії тощо. Такі вміння затребувані в бізнесі, науці, літературній та художній творчості [1, с. 9].

За умови дотримання певних процедур дебати нескладно відтворити будь-якому вчителю. При цьому слід врахувати відповідність дебатів освітнім цілям, прогнозований вплив на особистісний розвиток й формування ключових компетентностей учнів та власне саму організацію дебатного процесу [2, с. 28].

Отже, дебати є ефективною технологією в навчанні старшокласників різних предметів (історії, громадянської освіти, літератури та ін.) й організації їхньої позаурочної діяльності. Через обговорення суперечливих питань, аргументування ними власної позиції й поглядів, командну роботу дебати сприяють формуванню громадянськості учнів.

Список використаних джерел

1. Зима О. В., Ремех Т. О., Скворець В. О., Масютіна М. Е. Путівник судді дебатів. Навч.-метод. посібник. Київ: Логос, 2018. 93 с.
2. Навчання демократії через дебати: навчально-методичний посібник / упоряд. О. В. Зима, Т. О. Ремех. Київ: Літера ЛТД. 2015. 104 с.
3. Практичні пропозиції щодо розвитку компетентностей для демократичного громадянства в новій українській школі. URL: <http://ukr.theewc.org/Content/dodomu/Novini/Praktichni-poradi-dlya-shkil-schodo-formuvannya-kompetentnostej-dlya-demokratichnogo-gromadyanstva>
4. Сокол І., Сопіна О., Свириденко І. Застосування технології дебатів для розвитку

ключових компетентностей учнів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 57, 2017. С. 112–119.

5. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення: посібник для вчителя. Астон. 2006. 128 с.

Роєнко Людмила,
к. пед. н., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

МЕТОДИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У РОБОТІ З ТЕКСТОМ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В сучасних умовах становлення України і створення Нової української школи важливим є впровадження в освітній процес педагогічних технологій, які забезпечують активні форми діяльності учнів, залучають їх до творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації. Однією з таких є технологія розвитку критичного мислення.

Окремі аспекти формування критичного мислення в учнів розглядалися у роботах С. Векслера, А. Байрамова, А. Липкіної, Л. Рибак, В. Сінельнікова. Вчені ставили питання про розвиток вміння самостійно осмислювати навчальний матеріал, виконувати нестандартні завдання, робити висновки, помічати як власні помилки, так і помилки своїх ровесників.

Олена Пометун, авторка-розробниця посібників і програм з критичного мислення для початкової й основної школи, співзасновниця освітньої платформи «Критичне мислення», детально описує методи критичного на різних етапах уроку.

Однак, аналіз педагогічної практики, спостереження за діяльністю вчителів початкових класів свідчать про те, що ця проблема недооцінюється. Основи критичного мислення досить часто не закладаються в учнів молодшого шкільного віку. Крім того, значна частина педагогів не готова до розв'язання цих завдань. Не завжди вчитель правильно може вдало відібрати потрібну технологію до обраної теми.

Використання методів критичного мислення у початковій школі має свої особливості, оскільки в цей період ми лише починаємо розвивати критичне мислення. Тому для молодших школярів необхідно добирати посильні для них методи, які дозволять залучати